

УДК 37: 33: 93/94

ЕКОНОМІЧНО-ОСВІТНІ ЗДОБУТКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ЄВГЕНА ХРАПЛИВОГО НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ ТА ЙОГО ВНЕСОК НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТА КООПЕРАТИВНОЇ ОСВІТИ

Голубка М. М.

Львівський кооперативний коледж економіки і права, Україна, Львів

У дослідженні проаналізовано економічно-освітні здобутки у діяльності громадського діяча, агронома, кооператора, фінансиста, економіста, освітянина, вченого, професора УТГІ й УВУ, дійсного члена НТШ (з 1935); ідеолога і практика суспільної агрономії в Галичині. Міністра сільського господарства в уряді Українського Державного Правління 1941. Від 1928 року — директор організації хліборобів «Сільський господар». Бувши видатним організатором, спричинився до піднесення галицького села, його молочарства і зокрема станової організації хліборобів «Сільський Господар». Успішно працював над розбудовою сільськогосподарської освіти, зокрема створив «Хліборобський Вишкіл Молоді», заснував Товариство українських агрономів і був першим його головою. Досліджено внесок названого науковця у розвиток економічно-освітньої спадщини західноукраїнських земель. Проаналізовано передові ідеї Є. Храпливого у роботі товариства «Сільський господар» та його вклад у розвиток хліборобського шкільництва серед сільського населення.

Ключові слова: Є. Храпливий, товариство «Сільський господар», самоосвіта, хліборобське шкільництво, сільське господарство, фахова освіта, Наукового Товариства ім. Шевченка, нарис «Карпатська Україна в числах», «Сорок літ праці краювого господарського товариства «Сільський

Господар»

Голубка М. М. Економічно-освітні досягнення в діяльності Євгенія Храпливого на західноукраїнських землях друга половина ХІХ – початок ХХ століття і його внесок на розвиток фінансово-економічного і кооперативного освіти/ Львівський кооперативний коледж економіки і права, Україна, Львів

В дослідженні проаналізована діяльність громадського діяча, агронома, кооператора, фінансиста, економіста, педагога, ученого, професора УТГІ і УВУ, дійсного члена НТШ (з 1935); ідеолога і практика громадської агрономії в Галичині. Міністра сільського господарства в уряді Українського Державного Правління 1941. З 1928 року - директор організації хліборобів "Сільський господар". Будучи видатним організатором, звернувся до подання галицького села, його молочарства і в частині сословної організації хліборобів "Сільський Господар". Успішно працював над розвитком сільськогосподарського освіти, в частині створив "Хлібопашеску Виховку Молодечі", заснував Товариство українських агрономів і був першим його головою. Досліджено внесок названого ученого в розвиток економічно-освітнього спадщини західноукраїнських земель. Проаналізовані передові ідеї Є. Храпливого в роботі товариства "Сільський господар" і його внесок в розвиток хлібопашеского шкільництва серед сільського населення.

Ключові слова: Є. Храпливий, товариство "Сільський господар", самоосвіта, хлібопашеске шкільництво, сільське господарство, професійна освіта, Научне Товариство ім. Шевченка, нарис "Карпатська Україна в числах", "Сорок років праці крайового господарського товариства "Сільський Господар"

Holubka M. M. Economic and educational achievements of Yevhen Khraplyvyi in western Ukraine during the second half of XIX - XX century and his

contribution to the development of economic and financial education cooperative / Lviv Cooperative College of Economics and Law, Ukraine, Lviv.

The research analyzes the activities of a public figure, an agronomist, cooperator, financier, economist, educator, scholar, Ukrainian Institute of technical and economic and UFU professor, the member of the Shevchenko Scientific Society (1935); ideologist and social agronomy practitioner in Galicia; Minister of Agriculture in the government of Ukrainian National Government in 1941. Since 1928 he was a Director of plowmen «Rural host». Being an outstanding organizer, he contributed to the rise of Galician village, and in particular its dairy farming and estate organization of plowmen «Rural host». He successfully developed the education in villages, especially created "The training of young plowmen", established the Ukrainian Society of agronomists and became its first chairman. The contribution of this scientist to the development of economic and educational heritage of Western Ukraine is explored. Advanced ideas of Y. Khraplyvyi in the work of fellowship "Rural host" and his contribution to the development of the plowmen schooling among the rural population were analyzed.

Keywords: Y. Khraplyvyi, "Rural host" fellowship, self-education, plowmen schooling, Agriculture, professional education, Shevchenko Scientific Society, essay "Carpathian Ukraine in numbers", "Forty years of work of the regional economic fellowship "Rural host"

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Досліджено внесок названого науковця у розвиток економічно-освітньої спадщини західноукраїнських земель. Проаналізовано передові ідеї Є. Храпливого у роботі товариства «Сільський господар» та його вклад у розвиток хліборобського шкільництва серед сільського населення та фінансово-економічної та кооперативної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У науковій роботі розкрито важливість діяльності Євгена Храпливого, як керівника та учасника товариства «Сільський господар». Бувши видатним організатором, спричинився до піднесення галицького села, його молочарства і зокрема станової організації хліборобів «Сільський Господар». Успішно працював над розбудовою сількогосподарської освіти, зокрема створив «Хліборобський Вишкіл Молоді», заснував Товариство українських агрономів і був першим його головою. Дослідження діяльності громадсько-просвітницького теоретика, фінансиста, кооператора та економіста, як свідчить практика, описують здебільшого або з точки зору історії кооперативного руху або з позиції педагогіки, дуже рідко зустрічаємо праці, що характеризують діяльність з економічної сторони.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. розкрито важливість діяльності Євгена Храпливого та його вплив на подальший успішний розвиток фінансово-економічної та кооперативної освіти на західноукраїнських землях в означений період з економічної точки зору.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завдання даної статті є дослідження діяльності Євгена Храпливого його ідей на розвиток фінансово-економічної та кооперативної освіти

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для розвитку сучасної системи освіти важливим надбанням став досвід вітчизняних педагогів. Варто зазначити, що громадські та освітні діячі XIX – початку XX століття значну роль відводили розвитку та формуванню української мови у шкільництві України. Теоретики та практики тогочасних ідей розглядали фахову освіту, як чинник незалежності людини у соціальній сфері. Поширення фахової освіти серед народних мас, вони вважали першочерговим завданням і

закликали розбудовувати шкільництво та розвивати освіченість на селі. Проблеми становлення освіти на західноукраїнських землях, роль навчання та виховної діяльності розглядали чимало науковців, проте дану тему не можна вважати повністю дослідженою.

Одним з організаторів руху в Україні кінця XIX – початку XX століття був Є. Храпливий (1898-1949 рр.), який наголошував у своїх працях потребу самоосвіти для цивілізованого відновлення українського народу. Постать Є. Храпливого є непересічною в історичному контексті, оскільки саме завдяки його роботі позашкільна освіта на селі мала розвиток та право на існування. Прогресуючі ідеї Є. Храпливого дозволили йому першим укласти підручники та поради для сільської молоді, почати розвивати українське шкільництво в умовах утисків та заборон, а також популяризувати питання самовдосконалення та самоосвіти. У своїх працях Є. Храпливий доводив необхідність навчання протягом усього життя, аналізував досвід європейських країн у даній галузі, наводив низку порад щодо використання різних організаційних форм. Загалом, у сучасній літературі майже немає досліджень, які б повністю висвітили наукову та громадську діяльність Є. Храпливого, проте його значення та місце у науці є вагомим.

Євген Васильович Храпливий народився 22 червня 1898 року у с. Лисівка, саме там ще до початку воєнних дій була поширена думка суспільної та агрономічної праці, вочевидь це і мало вплив на діяльність Є. Храпливого [1, с.427]. Закінчивши у 1908 році школу він відправився до Тернополя на навчання у гімназії. Після оголошення війни емігрував до Австрії, де і продовжив гімназійну освіту. Там він отримав диплом інженера-агронома, що згодом стало поштовхом до удосконалення сільського господарства на західноукраїнських землях.

Зазираючи у майбутнє, відзначимо, що Є. Храпливий (упродовж 1930–1939 рр.) успішно реалізував свої плани щодо розбудови сільського господарства, а також професійної економічної освіти у Західному регіоні

України; у співпраці з вітчизняною кооперацією Є. Храпливий (зокрема базуючись на зарубіжному досвіді Данії та Німеччини) успішно організував нову систему громадської агрономії в українських селах [2, с. 210].

Особистість науковця формувалась під впливом його виховання в Україні та навчання за кордоном, а також за рахунок спілкування з оточуючим середовищем. Досить вагому роль у становленні Є. Храпливого, як науковця та дослідника мав його дідусь, який був активним громадським діячем. Саме дід був тією людиною, що узяла на себе відповідальність за відродження свідомості українців на Галичині, що згодом і продовжив робити його онук.

На Галичину Є. Храпливий повернувся у 1925 р., там почав брати активну участь у написанні посібників для кооперативних молочарень. Вперше, на Західній Україні ініціював фаховий молочарський журнал «Українське молочарство» та видав посібник «Молочарське книговодство». Метою даних видань було ознайомлення читачів зі створенням кооперативного молочарства, можливі шляхи його покращання та популяризації серед сільського населення. Разом з селянами реалізовував план удосконалення сільського господарства та економічної освіти на краях Галичини, організовував сучасну та непоширену систему агрономії. Є. Храпливий прагнув перебудувати західноукраїнське село за прикладом сіл Європи, де теоретик побував емігруючи.

Досить вагомим був вклад Є. Храпливого у розробку та модернізацію спеціальної української освіти та хліборобства. Під час організації професійної та хліборобської освіти він звернувся з вимогою до польського керівництва щодо заснування школи агрономіки у Львові, а ще проконсультував з приводу бюджету до названого проекту.

Саме тоді по всій Україні широкої популярності набували різноманітні товариства та таємні організації. Досить відомим таким товариством був «Сільський господар», який у січні 1928 року очолив Є. Храпливий. Завдяки

його умілому керівництву, важкій праці та прагненню до досконалості дана організація набувала широкого поширення на селі [5, с. 21]. Основним завдання товариства була боротьба за шкільництво та розвиток сільського господарства. Є. Храпливий чимало уваги приділив хліборобському шкільництву. У той час хліборобське шкільництво лише зароджувалось, тоді як за кордоном уже декілька років розвивалося. У деяких закордонних закладах для отримання диплому агронома, потрібно було лише закінчити школу та пройти навчання у так званій «агрономічній школі» [6, с. 25-26].

При товаристві створювалися різноманітні хліборобські філіали для молоді, програму для яких підготував особисто Є. Храпливий. Також він видав книжку «Як працювати в Хліборобському Вишкoлі Молоді», яка була досить популярною серед населення, про це свідчить той факт, що даний підручник перевидавався тричі. Важливим напрямом освітньої праці було й поширення знань серед жінок в спеціальних секціях господинь. За ініціативи товариства проводились дослідження умов та способів вирощування зернових культур, селекції насіння, годівлі худоби тощо. Досить популярними були ветеринарні та господарські курси. Гуртки та філіали «Сільського господаря» відстоювали інтереси всього українського населення та допомагали в організації господарства та розвитку фінансово-економічної та кооперативної освіти. Саме при таких умовах розвивалась самоосвіта господарів на селі, створювався новий вид селянина, який був не лише зразковим хліборобом, але й освіченим громадянином.

Отже, дане товариство здійснило величезну працю для освічення селян, що посприяло розвитку української кооперації [4, с. 21]. Навіть здійснюючи практичну педагогічну роботу, вчений постійно шукав шляхи поглиблення своїх знань та займався написанням докторської дисертації на тему: «Погляд на плекання рогатої худоби в Східній Галичині в рр. 1880-1930» [3, с. 22]. Є. Храпливий завжди переконував у важливості освіти та розвитку умінь та навичок для створення справжньої особистості та громадянина.

Не можливо не згадати той факт, що Є. Храпливий належав до однієї з найбільших українських політичних партій на Галичині («Українське національно-демократичне об'єднання»), яка намагалася досягти компромісу між українською й польською владою. Він не залишався осторонь партії, постійно приймав участь у політичній та колективній діяльності. Є. Храпливий був впевнений, що без постійної роботи кооперація не може повністю функціонувати. Значну увагу діяч приділяв новим законам та проектам польського керівництва так званим, хліборобським самоврядуванням. Відповідно до цього у періодичних виданнях почали друкуватися його статті, які присвячені хліборобському самоврядуванню.

У 1934-1939 рр. Євген Храпливий почав готувати до друку «Українську сільськогосподарську енциклопедію». В ній, діяч відобразив і практику закордонних країн в організації та існуванні хліборобського шкільництва. Науковець належав до категорії вчених з різностороннім зацікавленням, вигадливістю та величезним досвідом у дослідженнях. Витанович І. у своїй праці пише, цитуємо: «Євген Храпливий належав до нечисленних у Західній Україні вчених-економістів з широким різнобічним зацікавленням, відзначався жвавою винахідливістю проблематики й солідним досвідом у науці та у своєму покликанні організатора громадської агрономії» [1, с. 428; 2, с. 213]. Так, у 1935 року був іменований дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка, брав активну участь в організації і розвитку його Комісії економіки, соціології, статистики. На кількох сесіях Комісії НТШ Є. Храпливий читав свою працю «Сільське господарство Галицько-Волинських Земель» У 1935 р. був обраний членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка та працював над удосконаленням різноманітних сфер Комісії з економіки та статистики. Належав до співавторів «Енциклопедії Українознавства», а також був учасником Комітету Допомоги Українському Студентству [1, с. 428].

Саме завдяки педагогічно-виховній праці діяча пройшли навчання та здобули освіту чимало молодих агрономів. Навіть у еміграції, науковець продовжував допомагати молоді шляхом участі у студентській організації «Пласт».

Розуміючи важливість освіти загалом, та фінансово-економічної та кооперативної освіти зокрема на сторінках своєї праці Є. Храпливий зазначив: «на молодь мусимо звернути увагу, якщо хочемо мати з неї добрих громадян і розумних господарів, виховати молодь, зацепити їй усі добрі прикмети, загартувати її волю, сталити її характер, плекати її душу... Молодь мусить зрозуміти, що у наших умовах вона сама повинна взятися за роботу над собою і своїми власними зусиллями мусить добувати те знання і ту освіту, яку повинна дати їй загальноосвітня та хліборобська школа» [7, с. 43]. Поміж інших економічних здобутків варто вважати також:

- поширення економічних знань серед сільського жіноцтва в секціях господинь при гуртках товариства «Сільського господаря»;
- перебуваючи у середовищі української (з 1939 р.) займався викладацькою діяльністю, будучи професором сільськогосподарської економіки в Українському Вільному Університеті (м. Мюнхен);
- видав економічний нарис «Карпатська Україна в числах», був співредактором п'ятого тому «Студій з поля суспільних наук і статистики»; написав працю «Сорок літ праці краювого господарського товариства «Сільський Господар» [2, с. 213-214], тощо.

Висновки з даного дослідження. Не зважаючи на відсутність держави й системи освіти того часу, Є. Храпливий зумів відродити освіту Західної України, хліборобське шкільництво, шляхом педагогічного сподвижництва. Талановитий теоретик значну увагу приділяв молоді, адже саме з неї повинні вирости добрі господарі та чесні громадяни. Завдяки його прагненню відродити фінансово-економічну та кооперативу освіту та

сільське господарство краю, розвиток західноукраїнських земель відбувався швидшими темпами. У педагогічній сфері робив усе можливе для того, щоб перебудувати психологію та свідомість українського населення на селі. Його організаційна та наукова праця свідчить, що саморозвиток та самовдосконалення не повинні обмежуватися віковою категорією, а мають тривати усе життя особистості та охопити собою всю націю.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Подальшого поглибленішого дослідження вимагає дослідження діяльності Є. Храпливого, яка стала вагомим етапом в історії розвитку української економічної думки, наслідком піднесення науки та культури, розвитку фінансово-економічної та кооперативної освіти, а також відродження та побудови державності України

Література:

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / І. Витанович. – Нью-Йорк, 1964. – 624 с.
2. Гінтерс З. Проблеми економічної освіти та хліборобського шкільництва на західноукраїнських землях у педагогічній спадщині Євгена Храпливого / З. Гінтерс // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2012. – № 43(2). – С. 208–215
3. Качор А. Євген Храпливий / А. Качор. – Львів: РВО «Основа», 1997. – С. 15–40.
4. Качор А. Роль духовенства і церкви в економічному відродженні Західної України / А. Качор. – Вінніпег, Накладом Української Вільної Академії Наук, 1992. – Ч.30. – 31с.
5. Павликовський Ю. Становище та завдання інструкторів / Ю. Павликовський // Кооперативна Республіка. – 1937. – Ч.5. – С.308.
6. Храпливий Є. За наше хліборобське шкільництво / Є. Храпливий. – Львів: Накладом кураєвого господарського товариства «Сільський

Господар» у Львові, 1933. – 50 с.

7. Храпливий Є. Про хліборобський вишкіл сільської молоді / Є. Храпливий. – Львів: Сільський Господар, 1932. – 72 с.

References:

1. Vytanovych I. *History of Ukrainian cooperative movement* / I. Vytanovych. - New York, 1964. - 624 p.
2. Hipters S. *Problems of economic education and plowmen education in Western Ukraine in the pedagogical legacy of Eugene Khraplyvyi* / S. Hipters // *Psycho-pedagogical problems of rural schools*. - 2012. - № 43 (2). - P. 208-215
3. Kachor A. *Eugene Khraplyvyi* / A. Kachor. - Lviv: RVO "Osnova" 1997. – P. 15–40.
4. Kaczor A. *The role of clergy and churches in the economic revival of Western Ukraine* / A. Kaczor. - Winnipeg, Ukrainian Free Academy of Sciences circulation, 1992. - vol.30. - 31 P.
5. Pavlykovskyi Y. *Position and tasks of trainers* / Y. Pavlykovskyi // *Cooperative Republic*. - 1937. - Paragraph 5. - P.308.
6. Khraplyvyi E. *For Our plowmen schooling* / E. Khraplyvyi. - Lviv: Kuraev economic fellowship “Rural host” in Lviv Circulation, 1933. - 50 p.
7. Khraplyvyi E. *Plowmen training of rural youth* / E. Khraplyvyi. - Lviv: Rural Host, 1932. - 72 p.